

Õiguskantsler

Esimees Märt Rask
Riigikohus
Lossi 17
50093, TARTU
info@riigikohus.ee

Teie nr

Meie 28.05.2013 nr 9-2/130675/1302376

**Arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve menetluses
Täitemenetluse seadustiku § 179 lg 2 koosmõjus §-dega 183 ja 26¹ (sunniraha lapsega
suhtlemise asjas)**

Austatud Riigikohtu esimees

Pöördusite minu poole ja küsisite põhiseaduslikkuse järelevalve asjas 3-2-1-4-13 (tsiviilasi 3-2-1-4-13) arvamust, kas Eesti Vabariigi põhiseadusega (PS või Põhiseadus) on kooskõlas täitemenetluse seadustiku (TMS) § 179 lõikest 2 koosmõjus §-dega 183 ja 26¹ tulenev kohtutäituri õigus määrata lapsega suhtlemise asjas täitmist takistavale vanemale sunniraha.

Tutvusin Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 17.04.2013 määrusega 3-2-1-4-13 ning elektroonilise kohtuinfosüsteemi vahendusel muude tsiviilasja 2-12-6527 (tsiviilvaidlus lapse hooldusõiguse üle) materjalidega ja leian, et kuna kohtutäitur ja kohtud ei tõlgendanud TMS § 179 lõiget 2 koosmõjus §-dega 183 ja 26¹ õigesti, siis ei ole nimetatud normid asjassepuutuvad ning Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 17.04.2013 taotlus põhiseaduslikkuse järelevalve algatamiseks lubatav.

Selgitan oma seisukohti alljärgnevalt. Ühtlasi teatan, et ei soovi asja arutamist suulises menetluses.

I Vaidlusalused sätted

Täitemenetluse seadustik

§ 179. Lapse üleandmine ja lapsega suhtlemise võimaldamine

[---]

(2) Kui kohustatud isik takistab sundtäitmist, võib tema suhtes kohaldada käesoleva seadustiku §183 sätteid.

[---]

§ 183. Täitemenetlus asendamatu toimingute tegemiseks

Kui toimingut saab teha üksnes võlgnik ise, kuid ta ei tee seda määratud tähtpäevaks või kui võlgnik rikub kohustust teatud toimingut taluda või toimingust hoiduda, võib kohtutäitur määrata võlgnikule sunniraha käesoleva seadustiku §-s 26¹ sätestatud korras.

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

§ 26¹. Sunniraha määramine

- (1) Kohtutäitur teeb otsuse kohustuse täitmiseks ning sunniraha määramise hoiatuse: [---]
- (2) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud kirjalik hoiatus peab sisaldama:
- 1) adressaadi ees- ja perekonnanime ning aadressi või juriidilise isiku nime ja postiaadressi;
  - 2) otsust, mille täitmist taotletakse;
  - 3) kuupäeva, milleni on aega otsus vabatahtlikult täita;
  - 4) kui otsus sisaldab kohustust teatud teost hoiduda, ei ole kuupäeva vaja märkida;
  - 5) sunniraha suurust, mida rakendatakse otsuse täitmata jätmise korral;
  - 6) hoiatuse teinud kohtutäituri nime;
  - 7) hoiatuse koostamise kuupäeva.
- (3) Hoiatusega otsuse vabatahtlikuks täitmiseks antud tähtaeg peab võimaldama adressaadil kohustus täita.
- (4) Sunniraha rakendamise hoiatuses märgitakse ettenähtud sunniraha summana. Esmakordsel määramisel ei ole sunniraha väiksem kui 192 eurot ega suurem kui 767 eurot, korduval sunniraha määramisel ei ole sunniraha suurem kui 1917 eurot.
- (5) Kohtutäitur võib sunniraha määrata füüsilisele isikule, eraõiguslikule või avalik-õiguslikule juriidilisele isikule. Sunniraha ei rakendata riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuse suhtes.
- (6) Sunniraha nõutakse sisse riigieelarvesse.
- (7) Sunniraha on lubatud rakendada, kui adressaadile on tehtud teatavaks otsus, mis kehtib, ning seda ei ole hoiatuses märgitud tähtaja jooksul täidetud. Otsus ja hoiatus toimetatakse kohustatud isikule kätte käesoleva seadustiku paragrahvis 10 sätestatud korras.
- (8) Sunniraha adressaadi põhjendatud taotluse alusel võib otsuse teinud kohtutäitur sunniraha rakendamise edasi lükata ja teha uue hoiatuse, milles määrab otsuse täitmiseks uue tähtaja. Tähtaeg ei tohi olla pikem kui kaks kuud.
- (9) Kohtutäitur võib isikule määrata sunniraha korduvalt kuni kohustus täidetakse või sunniraha määramise kohta tehtud otsuse peale esitatakse kaebus.
- (10) Sunniraha ei rakendata, kui:
- 1) käesoleva paragrahvi lõikes 7 sätestatud sunniraha rakendamise alused on ära langenud;
  - 2) otsuse aluseks olnud õigusnorm on tunnistatud kehtetuks;
  - 3) sunniraha rakendamine lükatakse edasi.“

II Õiguskantsleri seisukoht

1. Põhiseaduslikkuse järelevalve lubatavus – vaidlusaluse sätte asjassepuutuvus

1. Kohtuasjas 3-2-1-4-13 menetleb Riigikohtu tsiviilkolleegium kaebust kohtutäituri tegevuse peale, millega viimane kohaldas sunniraha lapsega suhtlemise võimaldamiseks.

2. Sissenõudja esitas kohtutäiturile täiteavalduse Tallinna Ringkonnakohtu 31.05.2010 ja 21.09.2011 määruste täitmiseks, mis nägid ette lapse ja tema isa suhtlemise korra. 01.12.2011 tegi kohtutäitur lapse emale sunniraha määramise hoiatuse ja teatas, et kui ta ei ole kohtulahendeid 13.01.2012 täitma asunud, määrab kohtutäitur talle sunniraha. 13.01.2012 esitas lapse ema kohtutäiturile kaebuse (edaspidi *kaebuse esitaja*) sunniraha hoiatuse peale ja avalduse täitemenetluse lõpetamiseks. 02.03.2012 otsusega jättis kohtutäitur kaebuse rahuldamata. 03.02.2012 tegi kohtutäitur sunniraha otsuse. 12.03.2012 vaidlustas kaebuse esitaja kohtutäituri otsused Harju Maakohtus, kes jättis oma 30.04.2012 määrusega rahuldamata nii kaebuse kohtutäituri 03.02.2012 sunniraha otsusele kui ka 02.03.2012 kohtutäituri otsusele kaebuse läbivaatamisel. Kaebuse esitaja pöördus Tallinna Ringkonnakohtusse, kes jättis 02.07.2012

määruskaebuse rahuldamata. Kaebuse esitaja pöördus 17.07.2012 Riigikohtu poole ning palus ringkonnakohtu määruse tühistada. Kaebuse esitaja leiab, et nii kohtutäitur, maakohus kui ka ringkonnakohus on vääralt sisustanud TMS § 179 lõike 2 lauseosa: „kohustatud isik takistab sundtäitmist“.

3. Riigikohtu tsiviilkolleegium leidis oma 17.04.2013 määruses 3-2-1-4-13, et asi tuleb anda läbivaatamiseks Riigikohtu üldkogule, kuna kolleegiumil tekkis asja läbi vaadates kahtlus, et TMS § 179 lõikest 2 koosmõjus §-dega 183 ja 26¹ tulenev kohtutäituri õigus määrata lapsega suhtlemise asjas täitmist takistavale vanemale eelneva hoiatuse tegemise korral sunniraha, võib olla vastuolus PS §-dega 3, 10, 13, 14 ja 146 nende koosmõjus. Tsiviilkolleegiumi määruse alusel algas põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetlus, mille kohta arvamuse saamiseks pöördusite minu poole.

4. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluses hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv. Piirav või kohustav norm on asjassepuutuv siis, kui kohus peaks asja lahendades otsustama selle kehtetuse korral teisiti kui selle kehtivuse korral. Lisaks on Riigikohtul õigus ja kohustus kontrollida, kas kohtule esitatud kaebus oli menetlusnormide kohaselt lubatav.¹ Mittelubatava hagi või kaebuse menetlemine võrdub kohtu omaalgatusega ja peaks olema välistatud, mistõttu peaks olema välistatud ka mittelubatava hagi või kaebuse kohtumenetlusest välja kasvanud põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus (tingimusel, et hagi või kaebus oli mittelubatav selle esitamise ajal kehtinud kohtumenetluse seadustiku järgi).² Lisaks tuleb normi asjassepuutuvuse üle otsustamisel hinnata, kas konkreetse normikontrolli algatanud kohus on välja selgitanud vaidluse lahendamiseks olulised asjaolud ning õigesti tõlgendanud põhiseadusvastaseks tunnustatud normi.³

5. Käesoleval juhul leidis kaebuse esitaja, et lapse ja tema isa suhtlemise „takistajaks“ ei olnud mitte tema, vaid see oli igakordselt tingitud lapsest. Samuti leidis ta, et kohtutäitur tõlgendas ja kohaldas TMS § 179 lõiget 2 ebaõigesti, jättes arvestamata selles sisalduvast sõnast „võib“ tuleneva kaalutusõiguse; ning et õige ei ole lahendus, kus kohtutäitur ei kontrolli sunniraha määramisel asjaolusid kohtulahendite täitmata jäämise põhjuste kohta, vaid juhindub üksnes kohtulahendi täitmata jätmise faktist.

6. Asjassepuutuvuse hindamisel analüüsin esiteks, kas kohtutäitur ja kohtud tõlgendasid õigesti TMS § 179 lõiget 2.

7. TMS § 179 lg 2 kohaselt *võib* kohtutäitur kohaldada sunniraha *kohustatud isikule*, kes *takistab* lapse üleandmist ja lapsega suhtlemise võimaldamist. Vastus tuleb leida küsimustele, a) kes on sättes nimetatud „kohustatud isik“, b) kuidas sisustada sõna „takistamine“ ning c) kas sättes sisaldub sunniraha määramisel kaalutusõigus kohtutäituri jaoks.

Kohustatud isik – tähendus TMS § 179 lõikes 2

8. Konkreetse kohtuasja kontekstis asus Harju Maakohus seisukohale, et kohtutäituri sunniraha määramise hoiatuse tegemine oli igati õigustatud, kuna: „[a]valdaja on korduvalt hoidnud kõrvale [---] nõuetekohasest täitmisest.“ (määruse lk 6). Tallinna Ringkonnakohus selgitas oma 02.07.2012 määruse punktis 12, et lapsega seonduvas asjas vastutab lapse eest vanem, kelle vanemliku võimu all ta on. Kohtu sõnul tuleb vanemal oma seadusest tuleneva vanemliku võimu

¹ RKÜKo 08.06.2009, nr [3-4-1-7-08](#), p 23.

² Eesti Vabariigi põhiseadus – kommenteeritud väljaanne; § 15, [kommentaari 4.1.3.3](#).

³ RKPJKo 31.03.2011, nr [3-4-1-19-10](#), p 23.

realiseerimise teel tagada, et ta täidaks neid kohustusi, milleks ta on seadusjões kohtulahendist tulenevalt kohustatud.

9. Kohtute tõlgendusega TMS § 179 lõikes 2 sisalduva mõiste „kohustatud isik“ (kelleks on konkreetsel juhul ennekõike see vanem, kelle vanemliku võimu all laps on) kohta võib nõustuda.⁴

Takistamine - tähendus TMS § 179 lõikes 2

10. Sõnale „takistama“ ei ole TMS § 179 lõikes 2 sõnaselgelt antud kõnekeele tähendusega võrreldes erinevat sisu, mistõttu võib seda mõista teadliku ja tahtliku eesmärgistatud tegevusena mitte võimaldada kas last teisele vanemale üle anda või siis mitte võimaldada teise vanema suhtlemist lapsega. Nii võib sätte kohaldamise eelduseks pidada isiku tahtluse⁵ tuvastamist. See aga tähendaks täitemenetluses uurimispõhimõtte⁶ rakendamist normi kohaldamisel.

11. Konkreetse tsiviilvaidluse materjalidest nähtuvalt on kaebuse esitaja kõikides oma kohtutäiturile ja kohtule saadetud pöördumistes rõhutanud, et kohtulahendi täitmine ehk lapse ja isa kohtumised on ära jäänud lapsest tingitud põhjustel (lapse keeldumine ja tervisehäire ilmumine, oli haige, viibis haiglas vm). Ärajäänud kohtumiste kohta on kaebuse esitaja esitanud ka põhjendused. Nt 17.07.2012 määruskaebuse punktis 2.6 on kirjeldatud: „[o]n omalt poolt kohtulahendit lapse ja tema isa vahelise suhtlemise korra täitmise kohta täitnud: on viinud lapse kohtulahendis märgitud kuupäevadel ja aegadel lapse üleandmise kohta lasteaeda ning lahkunud lasteaia territooriumilt kohtulahendis märgitud ajal. Laps on aga kategooriliselt keeldunud lasteaeda jäämast, lasteaiatöötajad on olnud selle tunnistajaks ning omalt poolt samuti selgitanud, et vägivalda kasutades ja sunnijõuga ei ole võimalik last lasteaias kinni hoida kuni isa tulekuni. Nimetatu tõendamiseks esitati lasteaia 12.10.2011. a tõend (kaebuse esitaja 12.03.2012. a kaebuse lisa 8). Samuti on esitatud haigestumise kohta tõendid nii kohtutäiturile kui sissenõudjale, ühel juhul viibis haiglas psühholoogilistel uuringutel ([---] kaebuse esitaja 12.03.2011. a maakohtule esitatud kaebuse lisa nr 5). Seega ei olnud kohtulahendi täitmine takistatud kaebuse esitajast tingitud põhjustel, vaid lapsest tingitud põhjustel ning tegemist oli vääramatu jõuga kaebuse esitaja vastutuse seisukohast [---]“.

12. Samuti on kaebuse esitaja, tema esindaja, kaebuse esitaja seisukohti toetanud tunnistajad ning kohtule esitatud muud tõendid viidanud kohtulahendite mittetäitmise põhjustena ka lapse isa tegevusest ja käitumisest tulenevale mõjule lapse suhtumise kujunemisel temasse ning soovile/soovimatusele temaga kohtuda. Seetõttu leian, et ka see on oluline ja kaalukas asjaolu, mis raskendab kaebuse esitajal kohtulahendite täitmist. Kohtud ei ole sellele kaebuse esitaja argumendile oma lahendites paraku tähelepanu pööranud.

13. Leian, et TMS § 179 lg 2 kohaldamisel konkreetsel juhul tekib vähemalt kahtlus, kas saab tõsikindlalt väita, et kaebuse esitaja on kohtulahendi täitmist takistanud või on elulise juhtumi kohasemaks tõlgenduseks ebasoodsate ja ennekõike lapsest tulenevate asjaolude kahetsusväärne kokkusattumus. Teisisõnu võib minu hinnangul jõuda konkreetse kohtuasja asjaoludel kirja punktis 14 toodust erinevale järeldusele ja tulemusele. Seda juhul, kui tuvastatakse eluliste

⁴ Seda siiski täiendusega, mille esitas Tallinna Ringkonnakohus oma 02.07.2012 määruse punktis 12: „[t]äitmisele peavad mõlemad vanemad kaasa aitama [---]“.

⁵ [Võlaõigusseaduse](#) § 104 lg 5: „Tahtlus on õigusvastase tagajärje soovimine võlasuhte tekkimisel, täitmisel või lõpetamisel.“

⁶ [Haldusmenetluse seaduse](#) § 6: Haldusorgan on kohustatud välja selgitama menetletavas asjas olulise tähendusega asjaolud ja vajaduse korral koguma selleks tõendeid oma algatusel.

asjaolude pinnalt, kas tegemist on täitmise teadliku ja tahtliku takistamisega (VÕS § 104 lg 5) ning kas ei esine kohustuse mittetäitmise vabandatavuse aluseid (VÕS § 103).⁷

14. Konkreetset juhul aga ei arvestanud ühegi punktis 11 kirjeldatud asjaoluga ei kohtutäitur sunniraha määramise ega ka kohtud kohtutäituri tegevuse õiguspärasusele hinnangu andmisel ning TMS § 179 lg 2 kohaldamise lubatavuse hindamisel. Kohtutäitur ja kohtud on TMS § 179 lõiget 2 tõlgendanud eeltoodust erinevalt kitsalt täitemenetluse formaliseerituse põhimõtte piires, mil kohtutäitur peab üksnes tuvastama, kas täitedokumendist tulenevaid kohustusi täidetakse või mitte. Harju Maakohus asus oma 30.12.2012 määruses seisukohale, et jõustunud ja viivitamatule täitmisele kuuluv kohtulahend kuulub tingimusteta täitmisele TMS § 2 lg 1 p 1 kohaselt, kuna formaliseerituse põhimõttest tulenevalt ei ole kohtutäituri õigus lahendada kohtulahendi sisulisi küsimusi. Konkreetse kohtuasja kontekstis asus maakohus seisukohale, et kohtutäituri sunniraha määramise hoiatuse tegemine oli igati õigustatud, kuna: „[a]valdaja on korduvalt hoidnud kõrvale [---] nõuetekohasest täimisest.“ (määruse lk 6). Tallinna Ringkonnakohtus selgitas oma 02.07.2012 määruse punktis 12, et vanemal tuleb oma seadusest tuleneva vanemliku võimu realiseerimise teel tagada, et ta täidaks neid kohustusi, milleks ta on seadusjärgselt kohtulahendist tulenevalt kohustatud. Suhtluskorra täitmisel tekkivaid probleeme ei pea kohus aluseks täitemenetluse peatamisele ega täitemenetluse tagamise vahendite rakendamata jätmisele. Ringkonnakohtu hinnangul tuleb seadusjärgselt suhtluskorra kindlaksmääramise muutmist taotlelda vastavas kohtumenetluses.

15. Harju Maakohtu 30.04.2012 ega ka Tallinna Ringkonnakohtu 02.07.2012 määrustest ei nähtu, et kohtud oleksid hinnanud TMS § 179 lg 2 kohaldamiseks, kas kaebuse esitaja takistas teadlikult ja tahtlikult kohtulahendi täitmist või mitte. Sellest võib järeldada, et kohus ei selgitanud välja kõiki asjaolusid, et veendunud väita, kas kaebuse esitaja takistas teadlikult ja tahtlikult kohtulahendite täitmist või mitte. Järgmisena analüüsingi, kas kohtute poolt TMS § 179 lõikele 2 antud tõlgendust, mis ei kohusta elulisi asjaolusid tuvastama, toetavad ka muud õiguse tõlgendamise viisid (õigussüsteem laiemalt, eesmärgipärane tõlgendus).

16. Nii nagu kirja punktis 14 välja toodud, tõlgendavad kohtutäitur ja kohtud TMS § 179 lõiget 2 kitsalt täitemenetluse formaliseerituse põhimõtte piires, mil kohtutäitur peab üksnes tuvastama, kas täitedokumendist tulenevaid kohustusi täidetakse või mitte; ning jõustunud ja viivitamatule täitmisele kuuluv kohtulahend kuulub tingimusteta täitmisele TMS § 2 lg 1 p 1 kohaselt. TMS § 7 lg 1 kohaselt keeldub kohtutäitur täitetoimingu (k. a sunniraha määramine) tegemisest ainult seaduses sätestatud põhjusel. Ka Riigikohtu tsiviilkolleegium asus oma 17.04.2013 määruse 3-2-1-4-13 punktis 16 seisukohale: „Kohtud on asjas õigesti märkinud, et täitemenetluses kehtib formaliseerituse põhimõte, mille kohaselt peab kohtutäitur kontrollima, kas täitmiseks esitatud dokument vastab formaalselt seaduse nõuetele (TMS § 23 lg 3), kuid ta ei pea kontrollima materiaalõiguslikke asjaolusid ega saa tõlgendada täitedokumendi sisu. [---] Sunniraha määramine eeldab poolte huvide kaalumist ja asjaolude hindamist, mis sarnaneb vähemalt lapsega suhtlemise korra rikkumise hindamise korral õigusemõistmisega. Seega kätkeb sunniraha määramise õigus ulatuslikku kaalutusotsustust, mis aga on vastuolus täitemenetluse

⁷ Vt teises tsiviilasjas tehtud Harju Maakohtu 27.03.2012 määrus 2-11-42519: „9. Vaidlust ei ole selles, et antud juhul täidetakse täiteasjas [---], milliseiga on määratud kindlaks sissenõudja ja poolte ühise lapsega suhtlemise kord [---]. Vaidlust ei ole ka selles, et sissenõudja lapsega eelpool viidatud kohtulahendiga reguleeritud korras suhelnud ei ole. Vaidlus on selles, kas avaldaja on sundtäitmist takistanud ning kas sunniraha määramine oli põhjendatud. [---] 11. [---] kuivõrd lapse tervis ei võimalda suhtluskorda täita. [---] Seega asub kohus seisukohale, et antud juhul ei ole tõendatud asjaolu, et avaldaja oleks sundtäitmist takistanud ning milline asjaolu on aluseks sunniraha määramiseks. 12. [---] Kohus leiab, et kuivõrd sunniraha määramine on kohtutäituri diskretsiooniotsus, siis tuleb selle otsuse tegemisel kaaluda kõiki asjaolusid sealhulgas lapse tervislikku seisundit (haigestumist), mis võib olla objektiivne asjaolu täitedokumendi mittetähtaegsel täitmisel.“

aluspõhimõtetega [---].“ Riigikohus on varasemalt rõhutanud, et kohtutäitur ei tohi iseseisvalt asuda täitedokumendile täidetavat sisu andma,⁸ vaid see tuleb täita sõnastuses, nagu see on otsuses kirjas.⁹ Samuti on Riigikohus märkinud, et kohtutäitur peab tagama täitemenetluse sujuva toimumise ega tohi keelduda täitetoimingut tegemast seaduses sätestatud põhjuseta (TMS § 7 lg 1).¹⁰

17. Eelmises lõigus esitatud seisukohta toetab ka täitemenetluse seadustik, mis näeb nt täitetoimingu edasilükkamisele, täitemenetluse peatamisele ja lõpetamisele väga konkreetsed alused ja korra (TMS §-d 44-50); üldjuhul on selleks nõutav kas sissenõudja avaldus või kohtulahend. Nt peab seadusandja lubatavaks TMS § 44 alusel kohtutäituril täitetoimingut edasi lükata üksnes sissenõudja avalduse, kohtu vastava lahendi alusel või täitemenetluse läbiviija vahetumisel. Konkreetse kohtuasja näitel on kohtutäitur iseäranis *viivitamatule täitmisele* kuuluva lahendi puhul kohustatud täitetoimingut kiiresti ja tõhusalt täitma ning välistama mistahes täitmise edasilükkumise (v.a seadusandja ja kohtu määratud erandeid).

18. Leian, et nii kohtutäitur kui ka kohtud on tõlgendanud TMS § 179 lõiget 2 süstemaatiliselt täitemenetluse olemuse ja eesmärgi ning juurdunud kohtupraktika kontekstis, mille puhul prevaleerib formaliseerituse põhimõtte uurimis põhimõtte ees ning viimane on lubatav üksnes seadusandja selgelt loodud või kohtu määratud juhtudel. Olen seisukohal, et formaliseerituse põhimõtte ei tähenda siiski seda, et puudub kohustus välja selgitada õigusnormi kohaldamise eelduseks („kohustatud isik“, „takistab“) olevaid asjaolusid. Faktiliste asjaolude väljaselgitamine, et subsumeerida neid õigusnormi alla, ei muuda sisuliselt täidetavat kohtulahendit. Nii näiteks nägi kohus sõnaselgelt eluliste asjaolude arvestamise ette samas sama tsiviilvaidluse põhiasjas tehtud Tallinna Ringkonnakohtu 19.03.2013 määruuses suhtlemise korra kindlaksmääramisel ja hooldusõiguse määramisel: „Lapse haigestumise tõttu või muul põhjusel isa ja lapse ärajäänud kohtumised kuuluvad asendamisele lapse tervenemisele või muu takistuse äralangemisele järgnevatele pühapäevadel. [...] Kui laps keeldub isaga suhtlemast, siis arvestatakse lapse tahet ja tegemist ei ole suhtluskorra rikkumisega.“

19. Vaatamata eeltoodule märgin, et lisaks täitemenetluse seadustikule kuuluvad õigusruumi, millega õiguse süstemaatiliselt tõlgendamisel arvestada, ka teised seadused (s.h Põhiseadus ja lastekaitse seadus) ja rahvusvaheline õigus ning selle aktid (s.h ÜRO lapse õiguste konventsioon¹¹, edaspidi *konventsioon*). Juhin tähelepanu, et konventsiooni näol on tegemist PS § 123 lõikes 2 nimetatud välislepinguga ning sätte kohaselt kohaldatakse juhul, kui Eesti seadused või muud aktid on vastuolus Riigikogu ratifitseeritud välislepingutega, välislepingu sätteid.¹²

⁸ RKTkm 02.06.2008 nr [3-2-1-42-08](#), p 14.

⁹ RKTko 15.05.2007 nr [3-2-1-52-07](#), p 11.

¹⁰ RKTkm 18.04.2012 nr [3-2-1-38-12](#), p 9.

¹¹ Eesti Vabariik ühines lapse õiguste konventsiooniga 26.09. 1991 (RT 1991, 35, 428). Vt ka RKPJKo 10.05.1996 nr [3-4-1-1-96](#), p II: „Lapse õiguste konventsioon on Eestile siduv.“

¹² Ka [Põhiseaduse kommentaarides](#) on rõhutatud: „Seaduse ja muu õigusakti vastuolu korral Riigikogu poolt ratifitseeritud välislepinguga on õigusakti kohaldamata jätma õigustatud ja kohustatud iga organ, kelle funktsiooniks on seaduse rakendamine (seega nii õigustmõistva kui ka täidesaatva riigivõimu organ). [---] ratifitseeritud välislepingu vahetu kohaldamine eeldab, et Eesti õiguses ei ole asjasse puutuvat normi või on see vastuolus vastava sättega. Välislepingu vahetu kohaldamine eeldab ka seda, et välislepingu vastav säte on suunatud siseriiklike suhete reguleerimisele [---].“

Konventsiooni artikli 3 p 1 kohaselt tuleb igasugustes lapsi puudutavates ettevõtmistes [---], kohtute, täidesaatvate või seadusandlike organite poolt seada esikohale lapse huvid ning artikkel 4 kohustab riiki võtma kasutusele kõik vastavad seadusandlikud, administratiivsed ja teised abinõud, tagamaks konventsioonis tunnustatud õiguste täitmist. Lastekaitse seaduse § 3 järgi on lastekaitse põhimõtteks alati ja igal pool seada esikohale lapse huvid.

20. Leian, et ka konventsioonis ja lastekaitse seaduses sisalduv kuulub süstemaatiliselt täitemenetluse seadustiku juurde, nähes ette *seaduse* tasandi erisused nendeks olukordadeks, mis puudutavad lapse õiguseid. Seetõttu tingib TMS, konventsiooni ja lastekaitse seaduse süstemaatiline tõlgendamine teistsuguse arusaama § 179 lg 2, § 183 ja § 26¹ koostoime regulatsiooni sisust kui seda tegid kohtutäitur ja kohtud (kirja punktid 16 kuni 18). Tulenevalt PS § 123 lõikest 2 ei saa Riigikogu mistahes seadusega, kohtutäitur seadust kohaldades ega ka kohus luua vastupidist lahendust. Lisaks tuleb osutada, et olukorras (nagu ka antud juhul suhtluskorra kindlaksmääramisel), kus kohus ei ole täitedokumendis näinud ette erandlikku suhtluskorda juhuks, kui objektiivsetel põhjustel ei ole lapsega kohtumine võimalik, on lapse huvidega arvestamisel tulenevalt konventsioonist eriti suur kaal.¹³

21. Vahekokkuvõttena asun seisukohale, et TMS § 179 lg 2 kohaldamise eelduseks on täitetoimingu sooritamise *takistamise* igakordne tuvastamine (faktiline koosseis).

Kohtutäituri kaalutusõigus TMS § 179 lõikes 2

22. Tõin oma kirja punktis 14 välja, et kohtutäitur ja kohtud tõlgendasid TMS § 179 lõiget 2 kitsalt täitemenetluse formaliseerituse põhimõtte piirides, seda nii asjaolude tuvastamise kui ka kaalutusõiguse ulatuse osas. Sellise käsitluse kohaselt peab kohtutäitur üksnes tuvastama, kas täitedokumendist tulenevaid kohustusi täidetakse või mitte ning peale seda kasutama kõiki täitemenetluse seadustikus sisalduvaid võimalusi kohustuse täitmiseks. Harju Maakohus asus oma 30.12.2012 määruses seisukohale, et jõustunud ja viivitamatule täitmisele kuuluv kohtulahend kuulub tingimusteta täitmisele TMS § 2 lg 1 p 1 kohaselt, kuna formaliseerituse põhimõttest tulenevalt ei ole kohtutäituri õigus lahendada kohtulahendi sisulisi küsimusi.

23. Täitemenetluse formaliseerituse põhimõttest tulenevalt on kohtutäituri kaalutusõigus kitsendatud ning selle sisu erineb muust haldusmenetluse kontekstis kehtivast kaalutusõigusest (haldusmenetluse seaduse § 4¹⁴). Riigikohtu tsiviilkolleegium leidis oma 17.04.2013 määruse 3-2-1-4-13 punktis 16, et sunniraha määramise õigus kätkeb ulatuslikku kaalutusotsustust, mis aga on vastuolus täitemenetluse aluspõhimõtetega. Vt ka kirja punkt 16.

24. Leian, et kuna formaliseerituse põhimõte on üks täitemenetluse aluspõhimõtteid, siis võib nõustuda nii kohtutäituri kui ka kohtute üldise tõlgendusega TMS § 179 lõikes 2 sisalduva kaalutusõiguse olemusest, mis ei võimalda kohtutäituri vaatamata sättes sisalduvale sõnale „võib“ põhjalikult ja igakülgset kaaluda kohtulahendi täitmisel erinevaid asjaolusid ja huve, sh õigusliku tagajärje rakendamise loobumise üle. Täitemenetluse peamine eesmärk on kindlaksmääratud nõude ja kohustuse täitmine ning sellest tulenevalt on esiplaanil ka sissenõudja huvi – kohtutäituri kaalutusõigusesse kuulub pigem üksnes võimalus (kohustus) valida see meede, mis täidab eesmärgi kõige kiiremini ja tõhusamalt. Sama põhimõtteline lähenemine kehtib ka TMS § 26¹ lg 8 puhul, mille kohaselt „võib“ kohtutäitur sunniraha adressaadi põhjendatud taotluse alusel sunniraha rakendamise edasi lükata. Kaalumise on üldjuhul lubatud nendel juhtumitel, mille on seadusandja sõnaselgelt ette näinud. Asusin oma kirja punktis 20 seisukohale, et täitemenetluse seadustiku juurde kuuluvad süstemaatiliselt ka konventsioonis sisalduvad lapse õigused, mis on *seaduse* tasandi erisused lapse õiguseid puudutavateks

¹³ Vt allmärkuses 7 kirjeldatud kohtulahend ja selles sisalduv käsitlus lapse parima huvi kaalumise kohta. Lisaks osutan, et kaalun omaalgatuslikus korras analüüsida laiemalt (mitte piirdudes sunniraha kohaldamisega) suhtluskorda puudutavate kohtumääruste sundtäitmise menetlust ja selle võimalikku vastuolu lapse õiguste konventsiooniga.

¹⁴ Haldusmenetluse seaduse § 4: (1) Kaalutusõigus (diskretsioon) on haldusorganile seadusega antud volitus kaaluda otsustuse tegemist või valida erinevate otsustuste vahel. (2) Kaalutusõigust tuleb teostada kooskõlas volituse piiride, kaalutusõiguse eesmärgi ning õiguse üldpõhimõtetega, arvestades olulisi asjaolusid ning kaaludes põhjendatud huve.

olukordadeks. Viimast toetab ka sätete eesmärgipärane tõlgendamine, mille kohaselt peab kohtutäitur igakordselt täitetoimingu ja seda toetava täiendava meetme rakendamiseks veenduma, et see toetab soovitud eesmärki ning on sisult õige ja õiglane.

25. Leian, et TMS § 179 lg 2 koosmõjus §-dega 183 ja 26¹ on Põhiseadusega kooskõlas, sest neid norme on võimalik põhiseaduskonformselt tõlgendada kohaldada.

26. Eeltoodud kaalutlustel asun seisukohale, et kohtutäitur ja kohtud ei tõlgendanud ega kohaldanud TMS § 179 lõiget 2 koosmõjus §-dega 183 ja 26¹ õigesti (jättes seetõttu välja selgitamata ka TMS § 179 lg 2 kohaldamise eelduseks olevad asjaolud), mistõttu ei ole nimetatud normid asjassepuutuvad ning Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 17.04.2013 taotlus lubatav.

27. Lisan ka, et kuigi selline kaalutusõigus tõstatab kahtluse kohtutäituri teostatavast õigusemõistmisest (kohtulahendi muutmisest), on selle välistamise seadusandja ülesanne, kellel on kohustus kohane materiaal- ja menetlusõigus luua; ning kohtu ülesanne, kellel on kohustus täitmiseks vajalik paindlikkus lapse parima huvi tagamiseks kindlustada.

2. Normikontrolli põhjendatus, asjassepuutuvate normide vastavus Põhiseadusele

28. Juhul, kui Riigikohtu üldkogu peab Riigikohtu tsiviilkolleegiumi algatatud konkreetse normikontrolli taotlust lubatavaks tõlgenduses, mis ei võimalda kohtutäituril arvestada igakülgset ja põhjalikult sunniraha määramise hetkel eksisteerivate faktiliste eluliste asjaoludega ega kaaluda hoolikalt sunniraha määramist või määramata jätmist, siis asun seisukohale, et nimetatud normid on Põhiseadusega vastuolus.

30. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi hinnangul on konkreetset juhul asjassepuutuvad Põhiseaduse normid § 3, 10, 13, 14 ja 146 nende koosmõjus. Tsiviilkolleegium lähtus sellest, et peab kohtutäituri sunniraha karistuslikuks abinõuks, st materiaalseks karistuseks. Kuna karistusvõim kuulub riigi tuumikfunktsioonide hulka ning süüteo menetluse ja sellega seostuva riigi karistusvõimu delegeerimine eraõiguslikule juriidilisele on vastuolus Põhiseadusega, siis võib kolleegiumi enamuse arvates olla ka kohtutäituri sunniraha määramise pädevus vastuolus Põhiseadusega.

31. Leian erinevalt Riigikohtu tsiviilkolleegiumist, et TMS §-s 26¹ sisalduva sunniraha näol ei ole (üldjuhul) tegemist nn menetlustrahvi ega ka karistusliku abinõuga, vaid ühe haldussunnivahendiga, mille eesmärk ei ole muu kui „sundida“ TMS § 26¹ lõikes 1 ja § 179 lõikes 2 nimetatud isikuid konkreetset määratletud kohustust täitma. Sunniraha kohaldamist ei saa minu hinnangul käsitada õigusemõistmisse sekkumisena. Ka 2010. aasta eelnõu seletuskirjas on selgitatud: „Täitemenetluse läbiviimise seisukohast on oluline, et isik oleks motiveeritud kohtutäituriga koostööd tegema ja kohtutäituri seaduslikele nõudmistele positiivselt reageerima. Nimetatud eesmärki täidab oma olemuselt paremini sunniraha, mille rakendamist ei käsitata isikule määratud karistusena. Trahv seevastu on karistusliku iseloomuga vahend ja seetõttu ei olegi õige seda kohaldada selleks, et sundida isikut oma kohustust täitma. Olukorra parandamiseks antakse eelnõuga kohtutäiturile õigus määrata võlgnikule ja kolmandale isikule sunniraha. [---] Sunniraha ei ole karistus, vaid abinõu sundimaks võlgnikku või kolmandat isikut täitma talle pandud kohustusi. Sunniraha võib kohtutäitur määrata seni, kuni kohustus on täidetud [---] Sunniraha määramine on seadusega lubatud abinõu täitedokumendi täitmiseks. Sarnaselt võlgniku konto arestimisele, töötasu arestimisele ja muudele meetmetele, mille

kasutamine on täitemenetluse läbiviimisel kohtutäiturile lubatud, ei ole ka sunniraha määramine iseseisvalt tasustatav toiming.¹⁵

32. Eelmises lõigus esitatud kaalutlustel asun seisukohale, et sunniraha on kohustuse täitmisele sundimise ehk täitetoimingut toetav meede, mille eesmärk on ennekõike PS § 32 lõikes 2 sisalduva vara kaitse õiguse riive läbi mõjutada vanemat võimaldama lapse ja teise vanema kohtumist. Samuti kaasneb sunniraha nõude läbi riive ka PS § 27 lõigete 1 ja 3 õigusele ja kohustusele kasvatada oma last ja hoolitseda tema eest ning § 27 lõikes 4 sisalduvale vanema ja lapse õigusele saada seaduselt kaitset, ning PS §-s 19 sisalduvale vabale eneseteostusele.

33. Juhul, kui tõlgendada TMS § 179 lg 2 koostoimes §-ga 183 ja 26¹ minu kirja punktis 21 kirjeldatud viisil, ei teki kahtlust selle ebaproportsionaalsusest, mistõttu ei pea ma vajalikuks proportsionaalsuse analüüsi läbi viia.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Nele Parrest
õiguskantsleri asetäitja-nõunik
õiguskantsleri ülesannetes

---

¹⁵ Täitemenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu ([763 SE](#)).